

АВЛИЁНИНГ ТУШИШИ

Тушликдан кейин авлиёлар учун миллиард нур йилига тенг юксакликда ҳавода муаллақ турган, қалай билан ўралган шишасимон тиниқ деворлар оралиғидаги кенг хиёбонда сайр қилиш кундалик одатга айланган эди. Деворлар устида том йўқ. Чексиз осмон том вазифасини ўтайди. Сирасини айтганда, томга ҳожат ҳам йўқ-да. Ахир у ерда – етти қават осмони-фалакнинг устида қор-ёмғир ёғмайди-ку.

Жаннат дарвозаси томон бораверишдаги чап қўл деворда кўпгина каттакон тўртбурчак дарчалар бўлиб, улар орқали хиёбонга ажойиб жаннатий ҳаво кириб келар, бу ҳавонинг бир ютуми биздек оддий инсонларга мислсиз хузур-ҳаловат, ором-фароғат бахш этиши мумкин эди. Бу шундай илоҳий бахт-саодатки, ожиз ақлимизга сиғмайди. Бу дарчалар орқали узоқ-узоқлардан тақводорларнинг хониши элас-элас кулоққа чалинади. Ўзимизда муайян тасаввур ҳосил қилишимиз учун бу хонишни эҳтимол бизнинг Еримиздаги кечалари гоҳо қишлоқларда кулоққа чалиниб қоладиган ва юракни сел қилиб юборадиган деҳқон кўшиқларига қиёслаш мумкин. Фақат жаннатий хониш улардан кўп маротаба, миллион маротаба таъсирчанроқ.

Ўнг томондаги девор ҳеч бир дарчасиз яхлит ойнадан иборат. Аммо шу тиниқ ойна орқали Коинотнинг совуқ ва ёлқинли ёритқичлари абадий ҳаракатда айланиб турганини баҳузур томоша қилиш мумкин. Ўша жойда туриб катта ва кичик юлдузлар, сайёралар ва ҳатто уларнинг йўлдошларини ҳам аниқ-тиниқ кўриш мумкин. Зеро жаннат аҳлининг кўриш қобилиятлари чегара нималигини билмайди.

Табиийки, авлиёлардан ҳеч бири ёхуд деярли ҳеч бири биз томонга қайрилиб қарамайди. Бу дунё ташвишларидан буткул ҳалос бўлганларнинг жаннатдек оромижон жойда биз билан нима ишлари бор дейсиз! Ахир, ҳеч нимадан ҳеч нима йўқ ўз-ўзидан авлиё бўлиб қолмайди-да одам! Лекин мабодо улардан бири сайр чоғи жонон суҳбатни узмаган ҳолда оҳиста юриб ўнг томондаги ойнабанд деворга яқинлашса-да, ўзларига тегишли, оёқлари остида учиб юрган юлдузларга, бошқа осмон жисмларига қараса, бу ҳеч кимни ажаблантирмайди ҳам, эриш туюлмайди ҳам. Аксинча. Черков оталари ҳатто гоҳида умумкоинот манзараларини

кузатишни тавсия қиладилар. Чунки бу эътиқодни мустаҳкамлар экан.

Мана, шундай бўлдики, авлиё Гермоген ажойиб кечалардан бирида (биз “кеча” сўзини тамомила шартли равишда қўлламоқдамиз, зотан у ёқда – етти қават осмони-фалакнинг устида кеча ҳам, тонг ҳам бўлмайди, балки фақатгина ёруғлик ва абадий роҳат-фароғат бўлади!) биродари билан суҳбатлаша туриб ўнг тарафдаги деворга яқин келди-да, ойна орқали пастга кўз ташлади.

Авлиё Гермоген – жуда обрўли қария эди. (Олийтабақа зодагонлар оиласига мансублиги ва Худо ўзига чақириб олгунга қадар йирик мансабдор бўлгани бу одамнинг айби эмас-ку!) Бошқа авлиёлар унинг қанчалик иштиёқ билан ўз фазовий жисмини астойдил жаннатий либосга ўрашини кўриб, энг баркамол чоғлардаги Фидиянинг ҳам тушига кирмаган улуғворлик касб этишига қараб беғараз ҳазил-мутуйиба қилардилар. Осмони-фалакда кичик инсоний ожизликлар мутлақо бўлмайди деб ўйламанг. Ахир уларсиз энг улуғвор азиз-авлиёлик ҳам ниҳояти ёритадиган, лекин иситолмайдиган оддий неон чироғига ўхшаб қолган бўлар эди-да.

Шундай қилиб, мутлақо кутилмаган тарзда Гермоген ойнадан қараб, азбаройи ўзи чиқиб келган жой, яъни кавлаб ташланган, булғанган, ғорат қилинган Ер – инсоннинг азалий кўнимгоҳига яна бир маротаба шунчаки кўз ташлаш мақсадида кўзини бироз қисди. Ва яна тамомила тасодифан ер юзидаги минглаган турли хил нарсалар орасидаги бир хонага кўзи тушди.

Хона шаҳарнинг марказида жойлашган, анчагина кенг, лекин қарийб бўм-бўш эди. Бу ердаги ҳамма нарса камбағалликни аён кўрсатиб турар эди. Шипда осилган улкан чироқ нурлари ундаги ёшлар – қуйидаги тартибда жойлашган саккиз нафар йигит ва қиз устидан ёғилиб турар эди: йигирма ёшлардаги қувноқ ва ғоят гўзал қиз икки ўсмир йигитлар ўтирган диван суянчиғини ушлаб олган. Яна иккитаси уларнинг рўпарасида гапларини диққат билан тинглаб тик туришибди. Бошқалари – икки қиз ва бир йигит – уларнинг оёқлари олдида ерга ўтириб олишибди. Эски патефондан Жерри Маллиган мусиқаси таралмоқда. Диванда ўтирганлардан бири ўзи ҳақида гапиряпти, ўзининг келгусидаги режалари, қиладиган буюк ва эзгу ишлари, шунга ўхшаш ҳавойи орзу-умидларини тўкиб соляпти. Бундан тушуниш мумкин эдики, ёш санъаткор мухлислар олдида ўз кўнглини очмоқда. Гарчи

фақатгина ўзигагина тегишли бўлса-да, қалбини қаттиқ тўлқинлантирган, ташқарига йўл қидираётган кечинмаларини изҳор қилмоқда; у шунақанги жўшиб, келажакка шунақанги ишонч-умид билан нутқ ирод қилмоқда эдики, ҳамма тингловчилар нотикнинг кайфиятидан таъсирланиб, ўзи ҳақида ўйлар, ўзининг, эҳтимолки, соддадилларча, мантиқдан анчагина йироқ орзуларига бериларди; барчалари ўша лаҳзада ёхуд ўша соатда келажак кунлар ва йиллар, тонг бўсағасида томларнинг қоп-қора бўғотларига тушган нур, туғилаётган кундузнинг илк жилвалари, ўзларини кутаётган шон-шуҳратли, ажойиб тақдирлар осмонида учиб юрардилар.

Авлиё Гермоген кўз кири билан қисқагина фурсатда бирровгина нигоҳ ташлади. Лекин шунинг ўзиёқ етарли бўлди.

Собиқ ватани – Заминга кўз ташлашдан аввал авлиё Гермогеннинг қиёфаси бошқача эди. Ўз кадрдонига қайта мурожаат қилганида унинг қиёфасида, юзаки қараганда, ҳеч бир ўзгариш рўй бермади, аслида эса, тамомила бошқача тус олди. Бизлардан биронтамиз содир бўлган бу ўзгаришни пайқашимиз амримаҳол. Лекин авлиёлар бундай ҳодисаларни илғашда жуда зийрак бўладилар. Шунинг учун дўсти ундан сўради:

– Гермоген, нима бўлди сенга?

– Менгами? Ҳеч нима, – жавоб қилди Гермоген. Бу ёлғон эмас эди, зотан, авлиёлар ёлғон гапирмайдилар. Шунчаки у ўз кўнглидан нималар кечаётганини ҳали англаб улгурмаган эди.

Бироқ шу уч сўз (“Менгами? Ҳеч нима”)ни тилга олиш асносида – айти шу лаҳзада Гермоген дафъатан ўзини ниҳоятда бахтсиз ҳис қилди. Бу ҳол шу заҳотиёқ барчанинг эътиборини ўзига тортди. Чунки авлиёлар ораларида кимдир руҳий ҳаловат ва фароғатдан мосуво бўлса, буни дарров сезадилар.

Энди насронийларча ҳамдардлик билан тушунишга уриниб кўрайлик. Унинг кўнглидан нималар кечмоқда эди? Авлиёни нима бахтсиз қилиши мумкин? Нима сабабдан у ўзининг абадий фароғатини тўсатдан йўқотиб қўйди?

У, гарчи бир лаҳза бўлса-да, улкан ҳаёт остонасида турган йигит-қизларни кўриб ўз ёшлигини, ўзининг интилиш-талпинишларини эслади – маълум бўлдики, у буларни эслай олар экан! О, ёш куч, ёшликнинг жўшқинлиги, талпинишлари, кўз

ёшлари, изтироблари, келажакнинг илғаб бўлмас кенгликлари кўз ўнгингда яққол намоён бўлувчи ўспиринликнинг асов қудрати!..

У эса, бу ерда, фақатгина ором-фароғат-у ҳузур-ҳаловатлар маскани бўлган юксакликларда, бошқа ҳеч нимани хоҳлаб бўлмайдиган, бугун, эртага, эртадан кейин ва ундан кейинги кунлардаги абадий, битмас-туганмас, асрлардан асрларга ўтаверадиған доимий ором-фароғат, ҳузур-ҳаловатдан тўйиб кетди у! Нақ ҳиқилдоғига келди! Ҳа...

Ҳа, ёшлик кўз очиб юмгунча ўтиб кетди! Ларзалар, умидсизликлар, бетоқатликлар, соғинчлар, орзулар, изтироблар, ошиқи шайдолик, ақлни қўйиб, туйғу измида кезинишлар... ҳамма-ҳаммаси бир зумда ўтди-кетди.

Гермогеннинг ранги оқариб ҳаракатсиз қотиб қолди. Дўстлари бу ҳолдан кўрқиб-хурқиб ундан йироқлашдилар. Ўзини уларга алланечук бегона ва ўтакетган бахтсиз ҳис қилди. Қўллари икки ёнига беҳолгина осилиб тушди.

Ана шунда ёнидан тасодифан ўтиб кетаётган Парвардигори Олам уни кўриб, гаплашиш учун тўхтади. Елкасига қоқиб сўради:

– Нима бўлди, сенга нима қилди, оқсоқол Гермоген?

Гермоген бармоғи билан ишора қилиб пастни кўрсатди.

– Мен у ёққа қараб бир хонани кўрдим... анови ўспиринларни...

– Ва ўтиб кетган ёшлигингни қўмсаб ҳазин тортдинг, шундайми? Шу ўспиринлардан бирига айланишни истаб қолдингми?

Гермоген тасдиқ маъносида бош чайқади.

– Сен шу бир истак измида жаннатдан ҳам воз кечишга тайёرمىсан?

Гермоген тағин бош чайқади.

– Бироқ сен улар ҳақида нимани биласан? Шон-шуҳратни орзу қиладилар, холбуки истикболда эҳтимол уларни ном-нишонсиз йўқолиб кетиш кутиб турибди. Бойлик истайдилар, лекин улар очликка маҳкум бўладилар. Ишқ ўтида ёнадилар, лекин хиёнат оловида ўртанадилар. Узоқ яшашни орзу қиладилар, лекин эҳтимол улар куни эртага ўладилар...

– Бу муҳим эмас, – жавоб қилди Гермоген, – муҳими улар шу топда орзу-умидлар оғушида яшайдилар.

– Лекин уларнинг ҳамма орзу-умидлари сен учун ушалган-ку, Гермоген. Буни сендан ҳеч ким қайтариб ололмади. Бу абадий

бахт-саодат-ку. Бас шундай экан, ўз изтиробларингда мантиқсизлик кўрмаяпсанми?

– Сен ҳамиша Ҳақсан, Худойим, бироқ уларда, – Гермоген тагин ўша нотаниш ёшларга ишора қилди, – яхшиси ҳам, ёмони ҳам – ҳаммаси олдинда-да! Нима бўлганда ҳам, уларнинг қалблари инсонга қанот бағишловчи орзу-умидларга лимо-лим! Мен бўлсам... Илоҳий роҳат-фароғатда яшаб турган авлиёда қандай орзу-умид бўлсин!

– Тўғри гап тўғри-да, – чуқур тин олди Парвардигори Олам. – Орзу-умиднинг йўқлиги – жаннатнинг энг катта камчилиги. – Бахтингга, – қўшимча қилди у кулиб, – бу ерда ҳар хил вақтихушликлар шунақанги кўпки, буни, афсус, ҳеч ким сезмайди.

– Мен нима қилай, – сўради энди авлиё бўлмай қолган авлиё Гермоген.

– Сени ортингга, пастга қайтаришимни истайсанми? Оқибати хусусида ўйлаб ҳам ўтирмай ҳаммасини қайта бошдан бошлашни хоҳлайсанми?

– Ҳа, Худойим, мен гуноҳкорни кечир, лекин айнан шуни хоҳлаб турибман.

– Агар сени омадсизлик кутаётган бўлса-чи? Агар бу гал менинг иноятим сени четлаб ўтса-чи? Агар сен бориб тушган муҳитингда ўз руҳингни пок сақлаёлмай қолсанг-чи?

– Начора, барибир энди мен бу ерда ҳаловатимни йўқотдим.

– Майли, ихтиёринг, бора қол! Лекин билиб қўй, суюкли бандам, биз сени кутамиз. Ақлингни йиғ, орзуингни ушата олсанг ушат, лекин дилингни пок сақла-да, ортингга омон-эсон қайтиб кел!

Шундай дея Парвардигори Олам уни енгилгина туртди. Гермоген пастга, баҳри муҳитга учиб кетди. Бир зумда ўзини ўша йигит-қизлар жам бўлган хонада кўрди. У худди шу йигит-қизлардек роппа-роса йигирма ёшда бўлиб қолган эди: эгнида бўзранг фланел шим билан свитер, кўнглида эса, санъат ҳақидаги чалкаш фикрлар хирмони, безовталиқ, исён, жилов билмас хоҳиш-истаклар, маҳзунлиқ, руҳий изтироблар... У бахтли эдими? Асло! Лекин шу билан бирга хотирага ўхшаш тилда ифодалаб бўлмас қандайдир бир гўзалликни, эҳтимолки, савқи табиийни ҳис қилди; айна шу куч олис уфқдаги чироқлар каби ўзига чорлар, мафтун-махлиё этарди. Ўша жойда – олисларда уни бахт-саодат, руҳий фароғат, муҳаббат кутмоқда эди. Бу ўзига чорловчи нур – абадий

хаёт эди. Унга етиб бориш учун ҳар қанча заҳмат-машаққатлар ва азоб-уқубатлар чекса арзийди. Фақат ўша манзил-маррага яна етиб бора оладими?

– Танишишга руҳсат этинг! – мурожаат қилди у хонага кириб, қўлини узатар экан. – Менинг исмим Гермоген. Умид қиламанки, биз дўст бўламиз.